

... Szegedre s ennek lelkes népére
építem nemzetem szabadságát...
oly hatalmasnak hiszem én a népet,
hogyha felkel és összetart,
a röpögve összerogyó ég boltozatait is
képes fenntartani erős karjaival...
győzzünk bár vagy veszítsünk, én
Szeged népére mindenesetre számolok...“

S csak állt a nép, és örömkönnye hullott,
alig eszmélt, a szó úgy forrt belé,
s kik előlálltak, fölkapták Kossuthot,
és vállukon vitték a vár elé.
— Csikorgott, sirt a rozsdás-kapu sarka,
parasztok széles háta dőlt neki,
s a porkoláb bent — mint a rémült marha --
rohant, hogy szinte lábát törte ki.

Hány harcos vére mosta ezt a várat?
Olasz, magyar, szerb, lengyel és román
egyformán gyűlölt volt Ausztriának
rablásainak végtelen során.
Beomlott már a börtön szurkos éje,
vért ittak itt a mély kazamaták.
Idehozták az életért cserébe,
akik szeretették bárhol a hazát.

S akkor Kossuth egy intéssel kitárta,
kitárta mind a néma rácsokat,
s csak mosolygott a soknyevű vivá-ra:
közös volt benne szív és gondolat.
— És ment az olasz, Nápoly ege várta,
s mint búzát szórta szét Kossuth nevét,
hogy belőle a népek szabadsága
táplálja boldog, hosszú életét.

Tanulókör

JÓ MASFÉLELSZTENDEJE TÖRTÉNT. Szerte az üzemekben, falvakban, tanyákon, hivatalokban és iskolákban emberek tízezrei hajoltak ebben az időben egy barnakötésű könyv fölé, tanultak, egyre áttüzesedőbb szívvel, növekvő csodálattal, szeretettel és lelkesedéssel tanulták egy ember életének, nagyszerű, szinte egész történelmünkben páratlan harcának történetét: a Rákospert. Az egyik szegedi üzemben is hétről-hétre gyülekeztek az olvasókör tagjai: nyolc munkás, akik végigszenvedték a munkássors minden keserűségét, s most új életük építése, formálása, — a jövőről való eddig előttük ismeretlen, meleg érzéseket föltámasztó álmódosítás közben, erejük növelésére, tudatuk kristályosítására: tanultak.

A tanulást mindig felolvasással kezdték. Elolvastak egy-egy önálló részt, aztán megvitatták. Olvasták Rákosi elvtárs mondatait, a Horthy-kor kemény bírálatát, leleplezését, — s azt mondták: igaz. Így volt. Eszükbe jutottak

ismét a gyalázatos évek, a robot, az egymást követő válságok, a bérharcok nehéz, kegyetlenül nehéz napjai, a kövér rendőrök, elbutított katonák attackjai, s végül a német őrzőgő áruló helytartói. Így volt, — mondták, és megfogalmazódott bennük a válasz arra a föltámadó kérdésre is, hogy mit kell tennünk ahhoz, hogy mégegyszer ne legyen így. Mindannyiójukban fölizzott a szívós, parázsló gyűlölet, ha a múlttól beszéltek, de ez a gyűlölet lángolóvá vált, elfojthatatlanná, hősöket formáló, munkára, harcra ösztönző, eltiporhatatlan erővé ötvöző tüzze forrósodott, ha arról volt szó, hogy ez a múlt mégegyszer visszajöhet, hogy vannak, akik tudatosan vissza akarják hozni, s akik nem haboznának népünk legjobbait újra a hörtön, a szigorított egyes, kosztelvonás, — a burzsoá terror minden vadságát és a burzsoá fifika minden ravaszágát megtestesítő „polgári igazságszolgáltatás” kezére játszani.

Már végére jártak a könyvnek, mikor egyik megbeszélésen Szele elvtárs az egykori lakatos, ma egyik fontos üzemrész vezetője, aki azzal jött el az olvasókörre, hogy szeretne az elvtársakkal komolyabban elbeszélgetni; — alacsony, rendkívül meggondolt, alapos, sokszor talán a kellőnél is többet problémázgató ember — az olvasókörön egyáltalán nem szólalt föl. Megmozdult ugyan a keze, jelezve, hogy mondana valamit, de végül is mégse szólalt meg. Kocsis elvtárs, az olvasókör vezetője várt, várt, — aztán az olvasókör vége felé megkérdezte Szele elvtársat.

— No, Szele elvtárs, miért nem szólsz? Látom, akarsz valamit mondani! Szele elvtárs maga elé nézett néhány pillanatig.

— Hát elmondom — mondta. Sokat gondolkoztam már azon, mi adhatta Rákosi elvtársnak ezt az óriási erőt, ezt a következetességet. Mert én ilyenek ismertem, ahogy itt ebből a könyvből megismerjük.

— Te ismered Rákosi elvtársat? Honnan ismered? Mondj már, ne hallgass!

Az olvasókör tagjaiból a hirtelen föltámadt érdeklődés kérdései, a Rákosi elvtárs iránti szeretetből fakadt kérdések csak úgy patakozottak Szele elvtárs felé.

Szele elvtárs alig észrevehetően meghatottan mosolygott, aztán egy kézmozdulattal csöndre intette elvársait.

— Ismertem, nagyon jól ismertem Rákosi elvtársat. Évekig éltem vele együtt. De ahhoz, hogy jól megértsetek, mit jelentett számomra a vele való találkozás, az az élet, amit mellette élhettem le, előbbről kezdem életem elmesélését.

TIZENHAT ÉVES VOLTAM, a tizenkilences forradalom napjaiban találkoztam először a kommunista párttal. Én előbb a szociáldemokrata párt ifjúsági tagozatában voltam, Rákoskeresztúron. Olvasni, sakkozni jártunk föl, fiatal elvtársaimmal sokat voltunk fönn a párthelyiségben. Volt egy másik ifjúsági mozgalom, a kommunista ifjak mozgalma; akkor Független Ifjúsági Szövetség néven működött. Egyik este ennek a szövetségnek két tagja följött a mi helyiségünkbe, sakkoztunk velük. Egyszer csak kijött az irodaszobából a pártelnök. Olyan Leier-féle munkásáruló alak, amelyiknek az arclátat Szege dről is jól ismeritek. Meglátta a két Független Szövetségbeli ifjút, hát mint a záporosó elkezdett káromkodni, üvöltöni és kizavarta őket a teremből. Aztán hozzánk fordulva magyarázta, hogy miféle alakok ezek. Forradalmárok, zavartkeltők, nem elégszenek meg a szociáldemokrata politikával, mindenáron felfordulást akarnak — kiabált, — szóval jó bőven elmagyarázta nekünk, hogy a szociáldemokraták miért nem szeretik a kommunistákat. Mellettem állt egy barátom. Megbökött,

— Hallod?

— Hallom!

— Akkor gyere!

— Gyere!

Kioldalogtunk szépen a teremből, s öt perc múlva már fönn voltunk a Független Szövetségben.

Hát azóta vagyok én a Párt katonája! Résztvettem azóta a Párt munkájában mindig. A Vági-párthban is dolgoztam és többször voltam büntetve is. Kétszer itt Szegeden, a Csillagban is ültem, másodszorra 1938-ban kerültem ide. Előtte már két évig voltam magánzárkában a Gyűjtőfogházban. Nagyon összetörve értem ide.

Akik hosszabb időt töltenek börtönben, azokon mindig erőtvész a börtön különös, nyomasztó levegője. Mindenkitől elzárva, állandó külső nyomás alatt, állandó erőszak alatt él a börtönben az ember. Teljesen elszakadva élttem én is gyűjtőfogházi életem alatt a világtól. Nem tudtam sok mindenről, s amit az elvtársak segítsége folytán kívülről megtudtam, azt nem mindig értettem. Nem láttam meg az összetartozó dolgok kapcsolatát, — szóval összetörtén, egykedvűen, majdnem úgy lehetne mondani, hogy halálraszántan, fásulttan, az egész élettel szembeni érdektelenséggel kerültem Szegedre, a Csillagba.

Itt tanultam meg, hogy le lehet győzni a börtönnek ezt a hangulatát, itt értettem meg igazán Lenin elvtársnak azt a mondatát: „A börtön a kommunisták nevelőiskolája.”

Ki tanított meg erre?

Rákosi elvtárs.

Mikor másodszer kerültem be a Csillagba 1938-ban, az első, aki az elküldött osztály kommunista foglyai közül velem foglalkozott, Rákosi elvtárs volt.

Bejött a cellámba, hozta magával a rokkáját, s kezdett fenni, tanítani. Volt valami megmagyarázhatatlan derű, biztonság az egész magatartásában. A fegyőr is jött vele, de nem úgy kísérte, ahogyan én azelőtt láttam, hogyan kísérik a fegyőrök a foglyokat. Később értettem meg, hogy mi annak a különbségnek oka, ami eddigi tapasztalatom és a szegedi Csillagbörtönben kialakult hangulat között volt. Szóval Rákosi elvtárs leült mellém, és kezdte a tanítást. Mutatta a fonás munkájának apró fortélyait, tájékoztatott a napi elvégzendő munka mennyiségéről, — két kiló fonalat kellett egy nap megsodornunk, — majd, mikor kiment az ór, hogy a többi cella foglyainak a munkáját is ellenőrizze, rátért Rákosi elvtárs a komolyabb dolgokra is. Kérdezte eddigi életem folyását, látta, észrevette fásultságomat, s röviden rámutatott okára is. Tanácsokat adott, hogyan éljek a börtönben. Ő nevelt rá a napi tornára, a munkára, tanácsokat adott, hogy mit tanuljak, s megkövetelte a kommunistáktól, hogy tanuljanak. Már ezen a beszélgetésen is fölvettem egy kérdést, az akkori trockista pörök kérdését, amiről a Gyűjtőfogházban nagyon keveset tudtam meg, és nem értettem a pörök lényegét, nem láttam világosan politikai jelentőségüket, helyüket. Rákosi elvtárs röviden, de az egész világpolitikai helyzetet összefoglalva, a trockizmusnak a kapcsolatait az imperializmussal föltárva, világosan megmutatta előttem ezeknek a pereknek a jelentőségét a fasiszta államok állandóan erősödő Szovjetunió ellenes akcióinak idején!

Jó félnapot töltött velem Rákosi elvtárs, s egyénisége, — nyugodtsága, optimizmusa már akkor nagy hatást tett rám. Éreztem, hogy az életem nagyjott változott, hogy bár itt is börtönben vagyok, itt egészen más világ veszt körül, a börtöncellák fajait, zárait áttörő, a fegyőrök durvaságait, embertelen-

ségét megzabolázó, a fasiszta büntetőintézet egész bonyolult ellenőrző-szervejét leküzdő, szervezett élet.

Soha, egy pillanatra sem, Rákosi elvtárs egyetlen fegyencétszára sem látta Rákosi elvtársra úrrá lenni a börtönhangulatot. Ebben senki sem tudta követni őt. Rajta kívül mindenkinek voltak különös szokásai, bogarai, amelyeket börtönbetegségnek hívtunk, mert a szabadulás után soha senkinél sem jönnek elő. Beteges érzékenység, rendkívül éles reagálás mindenre; ezer és ezer válfaja van ennek a börtön-betegségnek. Egyik elvtársunk például beteges tisztálkodó lett a börtönben, naponta tízszer is mosakodott; másikunk, ha a fegyőr az ételt úgy adta be, hogy a csajka peremét fogta meg, nem ette meg az ételt. Rákosi elvtárs állandó tréfás kritikával figyelmeztette az elvtársakat ezekre a hibákra, de nemcsak kritikájával segített, hanem személyes példamutatásával, állandó irányító munkával vezette azt a kommunista kollektívát, ami a börtönben kialakult.

Mondom, hogy Rákosi elvtársan az ilyen börtön-betegségek sohasem mutatkoztak. Állandó, szívós, mindennapos harcát nemcsak a fegyőrök apró, de folyton visszatérő piszkálódásaival, a fogházigazgató magatartásával, akik a szó szoros értelmében az életére törtek, hanem a börtön amúgy is meglévő állandó nyomásával szemben is mindennap győztesen vívta meg.

Rendkívül szigorú munkarendben élt. Naponta napfölkelte előtt, szürkületkor fölkelt, félórát tornászott, s napfölkeltkor már dolgozott. Fáradhatatlanul tanult maga is, előadásterveket készített, irányította a börtönben élő kommunisták munkáját, és irányította a földalatti kommunista mozgalmat is. Én sohasem tudtam, hogy hogyan, — ez nem az én dolgom volt, s kommunistáknál nem szokás ilyesmi után érdeklődni, — de mindnyájan tudtuk, hogy állandó kapcsolatban van a külvilágban dolgozó elvtársakkal. Hogy honnan tudtuk? Állandóan voltak friss újságjaink, könyveink, amelyek azt bizonyították, hogy összeköttetésben vagyunk a kinti elvtársakkal.

Ez a szigorú, következetes munkarend mindnyájunkra nagy hatással volt. Átvettük ezt az életmódot, s elsősorban Rákosi elvtárs személyes példamutatása volt az alapja annak a szervezett életnek, ami a börtönben kialakult.

Mindnyájan tanultunk. Egyénileg is, szervezeten is. Én itt tanultam először rendszeresen történelmet, irodalomtörténetet, kémiát, biológiát, itt tanultam meg németül is. A fejlettebb elvtársak mindenben segítségemre voltak, a természettudományos olvasásban például egy mérnök elvtárs vezetett, a nyelvtanulásban, az olvasási tervben maga Rákosi elvtárs volt segítségemre. Altalában kérdéseinkkel mindnyájan hozzá fordultunk. Számtalanszor megtörtént, hogy ha nyelvtanulás közben olyan szavakat találtunk, ami szótárban nem volt benne, vagy ha olvasmányainkban olyan szó fordult elő, aminek nem ismertük a jelentését, akkor Rákosi elvtársról kérdeztük meg, s ő mindig meg tudta adni a választ. Óriási műveltségére, nyelvtudására jellemző egy eset, amire most is emlékszem.

Új református papot kapott a börtön. Fiatal pap volt, aki akkoriban jött haza kétéves angliai tanulmányútról. Följött hozzánk az elkülönített osztályra is, s valamivel imponálni akart nekünk, hát angliai útjáról kezdett beszélni, s angolul is beleszótt mondataiba valamit, mint aki mutatja, hogy küszködik a magyar nyelv nehézségeivel. Rákosi elvtárs hallgatta egy ideig, hallgatta, majd csendesen, mosolyogva angolul válaszolt neki. A fiatal papot csak előntötte a csodálkozás, visszaválaszolt, s hosszasan elbeszélgettek Rákosi elvtárral angolul. Utána ott előttünk jelentette ki a fiatal pap, hogy csodálkozik Rákosi elvtárs tökéletes nyelvtudásán. Ő hét évig járt kinn, azalatt ma-

gyarul nem is hallott, mégsem tud olyan jól, olyan hibátlan kiejtéssel beszélni, mint Rákosi elvtárs. Ettől kezdve ezt a papot angolnak hívtuk.

SZELE ELVTÁRS itt néhány pillanatra megállt a beszédben. Körülnézett a ráfigyelő, lelkesedést, büszkeséget sugárzó arcokra, a fénylő, tüzelő szemekre. Azt akarta kérdezni, beszéljen-e még, s az arcok, a szemek azt válaszolták kérdezetlenül is: beszélj! Beszélj, hogy megismerjük mi is, egészen közéről, napi életében; példát tudjunk venni Róla, mint te, Szele elvtárs! Hogy mi is megszeressük őt úgy, mint ahogy te megszeretted, Szele elvtárs.

Az óra ütemesen kattogott a falon, mutatói lassú forgással mérték a kezek közt lepergő időt, de most senki se figyelte az órát, senkinek a szemébe nem ültette el az álmodást a villanylámpák éles, szemhunyorgató fénye.

Szele elvtárs tovább beszélt.

AZT MONDTAM AZ ELŐBB, hogy mindannyian tanulunk, s egyéni tanulásban is, közös tanulásban is résztvettünk. Hogy lehet ez? — gondoltjátok. Közös tanulás? Börtönben?

Hát bizony nehezen lehet. Az örökkel való állandó harcban lehet, állandó piszkálódásnak kitéve magukat, — lehet sötétzárkát elviselni érte, — úgy lehet.

A kommunisták az elkülönített osztályon voltak. Hatalmas, négyszögbe forduló folyosó baloldalán nyíltak a cellák ajtói. Nappal 8 órát a folyosón, ajtónk előtt sörben ülve dolgoztunk, — fontunk. Az örök le-föl járva előttünk vigyáztak ránk. Ez a napi 8 órai fonómunka volt a közös tanulás ideje. Tíz hónapos politikai iskolát végeztünk mi el az örök éberségét kijátszva, állandó durvaságnak, fenyegetésnek, büntetésnek kitéve. Míg az örök a fordulóban sétáltak, gyorsan helyet cseréltünk, hármas csoportokban közelebb ültünk egymáshoz, halkán suttogva adtuk egymásnak tovább az iskola anyagát. Fontos dolgokat újra meg újra elismételtünk, hogy már helyben megtanuljuk, s hogy az olvasási anyaghoz a tanácsokat, útbaigazításokat ne felejtjük el. Mert állandóan olvastunk. Én az előbb mondott anyagon kívül itt olvastam el először a Tőkét.

Ez a mindennapos tanulás életünket eltöltötte feladattal, tennivalóval; pártmunkát végeztünk benn a börtönben, néha még megbeszéléseket is sikerült tartanunk.

Soha sem fogom elfelejteni 1938. május elsejét. Két elvtársunk a körfolyosó elején különböző ürüggyekkel föltartotta az öröket, s mi ezalatt összegyűltünk az egyik folyosószárnyban. Rákosi elvtárs rövid, néhány perces beszédet mondott. Ez a beszéde is azt fejezte ki, amit különben egész élete. Szilárdságot, s a munkásosztály a Párt győzelmébe vetett megdönthetetlen hitét, ragaszkodást a Szovjetunióhoz, s a proletárszolidaritás éltető melegségét.

A börtönélet sivárságából Rákosi elvtárs akarateréje teremtette meg a mozgékony, minden lehetőséget kihasználó, minden percét gondosan beosztó kommunista kollektíva életét. Nekünk nem volt időnk a tespedésre, ellustulásra, elernyedésre. Mi tanultunk. A későbbi korok, a jövő számára tanultunk, már a börtönben megtanultuk Rákosi elvtárstól, hogy minden percet jól kihasználjunk.

Mert mindenben ő irányított bennünket. Mindannyiunk elismert vezére volt.

BESZÉLNI KELL ERRŐL IS, amit most mondtam. Vezére, vezetője volt Rákosi elvtárs mindannyiunknak. Csak hogy ez külső magatartásán egyáltalában nem látszott meg. Abban az időben sokféle vezér szaladgált, csalta a népet. Mindegyik mord, szigorú képpel szerette magát lefényképeztetni, amely sze-

rintük sugározta a tömegek felé a történelmi elhivatottságot. Ezek a vezérek száználmas figurák voltak. Még csak törtettek a hatalom felé. Az egyik közülük ott volt a Csillagban, — odazáratta egy másik, mert nem tudtak meg-egyezni a koncon, — de ezt az egyiket mindenki Nyálasinak hívta. A fegyőrök is a háta mögött kicsúfolták, szembe haptákkoltak neki. Igazi úrhoz illően bántak tehát vele.

Sokkal később tanultam meg József Attilának egy versét.

„Az én vezérem bensőmből vezérel.”

Ilyen vezérünk volt nekünk Rákosi elvtárs!

Egyszerű, örökké tréfás, mindenkivel barátságos, köztünk élő, gondjainkban, szenvedésünkben velünk osztozó, köztünk dolgozó ember volt, mégis messze kimagaslott mindannyiunk fölé! Vele és Róla mindenki a legnagyobb tisztelettel beszélt. A fegyőrök is, a börtönigazgató is, pedig azok életére törtetek, lelkierejét, vidámságát, optimizmusát akarták megtörni. De nem tudták. Soha egy pillanatra sem.

Pedig sokszor komolyan beteg volt. Volt idő, hónapokon át, mikor az évtizedes börtönlevegő, börtönkoszt súlyos betegségbe döntötte. Mondom, egyszer nagyon beteg volt. Egész szervezete küzdött a vitaminhiánnyal, heteken át sem kosztjavítást, sem napozást nem engedtek meg neki, de jókedvét, vidámságát nem tudták megtörni. Mindannyiunk munkalendülete, ereje ebből a ki-meríthetetlen energiájú, lebíratatlan erejű férfiből táplálkozott. Egész életünket ő fogta össze. Mennyit beszéltem már a tanulásról. Arról, hogy ezen a vonalon segített, s hogyan gondoskodott arról, hogy az elvtársak segítsenek. Én egy öreg környékbeli falusi parasztemberrel, afféle barkácsoló kubikos, fürge, mindenhez értő elvtárrsal voltam egy zárkában. Fél hétkor nyitották a zárkát, utána mindig jött hozzám Rózsa Richárd elvtárs, és ő tanított hónapokon át a természettudományokra, matematikára. Az öreg elvtárs, aki velem volt, először csak figyelt. Egyszer aztán ő is bejelentette, hogy tanulni akar. Meg akarja tanulni, hogyan kell egy kubikgödör köbtartalmát kiszámolni, fal, szoba köbtartalmát kiszámolni. Attól kezdve Rózsa elvtárs vele is foglalkozott. Nem lehet elmondani azt az örömet, ahogyan az öreg elmesélte Rákosi elvtársnak, hogy mit tud, s először számolta ki a szoba köbtartalmát. És Rákosi elvtárs vele örült. Az öreg elvtárs hamarabb szabadult, mint mi, és nem győzte mondani, hogy élete legnagyobb ajándéka, hogy itt lehetett.

De Rákosi elvtárs a kommunista fegyelmet is megkövetelte a börtönben. A mi ottani életünk nem valami vakmerő, fölösleges hősködés volt. Lappangó, szívós, földalatti harc volt az, ami fegyelmezettséget, óvatosságot, állandó éberséget követelt. S aki ez ellen vétett, ha az elővigyázatlansága bajt okozott. Rákosi elvtárs keményen megróttá, — a pártkollektíva elé vitte az ügyét, — a pártfegyelmet a börtönben is betartatta mindenkivel.

Egyszer én magam is súlyos hibát követtem el, ami majdnem nagy bajjal végződött. Három előadást kaptunk Karikás elvtárstól, az általános sztrájk és a fegyveres felkelés kérdéseiről. Karikás elvtárs vékony hártypapírosra írta előadását, s én — segédelőadó voltam — elkértem tőle az előadást. Úgy ment az előadások sorozata, hogy hárman-négyen megkaptuk az előadást, aztán ismét továbbadtuk három-négy elvtársnak. Ezt a hártypapírra írt előadást én az ingem belsejébe varrt kis rejtkezőbe tettem. Mikor az inget mosásba vitték, az előadás szövegét bennefelejtettem a zsebben. No, délben mindenkit a cellába parancsoltak, az ajtókat lezárták, engem meg levittek az irodába.

- Két fegyőr fogadott ott engem, — az egyiket Töröknek hívták, sötét, karrierista alak volt, pályázott az osztályvezetői állásra, s most itt állt előtte a nagy lehetőség: kommunista levelet fogott el!

Dühösen, kárörvendően tartotta elém a sűrű, apróbetűs írással teleírt papirost!

— Na, Szele, mit szól hozzá, a maga ingében találtuk ezt az írást! Hogy került ez magához, mi ez, ki írta ezt?

A másik „smásszer” az asztal sarkának dülve, mint egy hiéna figyelt, kárörvendően, hogy mikor csaphat le rám.

Én a pillanatnak megfelelően a butát s a készségeset egyszerre mutatva azt feleltem:

— Én nem tudom kérem, hogy ki írta, mi ez, de talán megismerem. Ezzel nyultam a papirosért. Az öntudatlan csel sikerült, s Török is szinte reflexszerűen nyujtotta felém a papirost. Én gyorsan kikaptam a kezéből, összegyűrtem, bekaptam, lenyeltem. Törökbe pillanat alatt belefagyott a szusz, sóbálvánnyá meredt, csak annyit tudott kérdezni társától:

— Hát most mi lesz!

A másik szakadtáig röhögött, aztán rámsóztak három nap szigorítottat. A nagyobb bajt tehát elkerültük.

Rákosi elvtárától nagyon kemény kritikát kaptam ezért a hibáért. Az elvtársak sokéves munkáját tehette volna tönkre hanyagságom.

Mert az egész kollektíva állandóan dolgozott. Volt egy asztalos elvtárs, aki ezer ürüggyel szerzett deszkából, — hol egy ajtó, hol egy ablak „javításához” kért anyagot és használta föl — minden számszám nélkül duplafedelű asztalt készített Rákosi elvtársnak, amelyben könyvet, füzetet, írószert, folyóiratot lehetett tartani. Egy könyvkötő elvtárs — Novoszád János — kettősfenekű kis kazettákat csinált, amiben az elvtársak jegyzeteket, lapcikkeket tarthattak. Kellett az ilyesmi, mert tanulásunk, oktatási munkánk benn a börtönben megvalósította az elmélet és gyakorlat egységét; a kérdéseket mindig az európai politikai helyzet fejlődésének, alakulásának megítélésével vitattuk meg. Rákosi elvtárs a legbonyolultabb kérdésekben is páratlan világossággal, egyszerűséggel igazított el minket.

Rákosi elvtárs nemcsak az oktatásunkkal törődött. Mondtam már, hogy a börtönhangulat milyen veszélyes, az ember hogy átváltozik, érzékennyé lesz, mint egy nyitott seb; lehullik róla minden társadalmi máz, a legtöbb ember önzővé, rideggé válik. Rákosi elvtárs egész börtönbeli életében nemcsak az az óriási, a lényűgöző, hogy ő maga sohasem került ennek a börtönhangulatnak a hatása alá, hanem az is, hogy ennek a börtönhangulatnak a legundokabb vonását, az önzést mindannyiunkban legyőzte.

Megszervezte a közös speizolást.

Hetenkint bizonyos összeget, talán másfél pengőt lehetett élelemre fordítani a rendes fegyházélelmezésen kívül. Az így vásárolt élelmet közösen tároltuk, közösen osztottuk el, ha valakinek csomagja jött, azt közös éléskamrába tettük. Azt lehetne mondani, hogy mi a börtönben állandóan az ostromlottak állapotában voltunk, méghozzá olyan ostromlottak állapotában, akik tudták, hogy a felmentő seregek még egyelőre messze vannak, hogy a harc hosszú, s ostromlónk mindenáron azt akarták velünk elhíttetni, hogy a harc kilátástalan. A Gyűjtőfogházban eltöltött két évem horzalmas volt. De itt a Csillagbörtönben, ahol a bezárt kis kommunista társadalomnak a vezére, legjobb harcosa, támasza Rákosi elvtárs volt, újra magamhoz tértem, a börtönben újra megteltem a proletár-szolidaritás erejének, a Párt lebírhatatlan erejének tudatával. Mert a Pártnak és Rákosi elvtársnak mindenkire volt gondja a börtönben is.

Elmondok még egy esetet. Volt bent egy elvtárs, akinek hozzátartozói rendkívüli szegénységben éltek. Nem tudtak vele törődni. Ez az elvtárs hónapokig érezte az elvtársi támogatást, a közös speizoláson át és ez jó hatással is volt rá. A börtönhangulat azonban egyszer átmenetileg erőt vett az elvtársan, és az lett terhére, ami eddig erősítette: a közös speizofás. Rákosi elvtárs ekkor kijuttatott 20 pengőt a kinti elvtársakhoz azzal, hogy a kinti elvtársak küldjék be ennek a börtönbetegségbe esett elvtársnak. A pénzt az elvtárs megkapta. Örömmel vett részt a közös speizolásban; az a tudat, hogy „kintről” rá is gondolt valaki, kizökkentette ebből a börtönhangulatból.

SZELE ELVTÁRS már órák óta beszélt, de a többiek, a Rákosi-pert olvasó olvasókör tagjai még mindig egy percre sem csökkenő figyelemmel hallgatták. Már régen elverte az éjfelet, mikor Szele elvtárs így folytatta:

1940-BEN SZABÁDULTAM. 45-ig még sok próbán mentem át, s negyvenöt után is voltak kemény, nagy szilárdságot követelő harcaink. Valahányszor nehéz volt a helyzet, valahányszor kemény pillanatokban, határozottan kellett dönteni, mindig a Csillagbörtön évei jutnak eszembe, s magam előtt láttam annak a férfinak zömök alakját, szenvedésektől sokszor megfáradt, de soha meg nem tört arcát, akitől börtönben, fegyőrök, rácsok és szimatolóspiclik között tanultam meg: milyen a kommunista élet.

Nem tudok már többet mondani Elvtársak! Ti talán nem is tudjátok, hogy én és mi mindannyian milyen mélyen a szívünkbe zártuk Öt.

SZELE ELVTÁRS BEFEJEZTE BESZÉDÉT. A többiek meghatottan álltak föl az asztaltól, búcsúztak, és indultak hazafelé. Magukkal vitték Szele elvtárs szívében égő tüzet, a néppel-egy vezető iránti szeretét és hála tüzét.

SZABOLCSI GÁBOR

DÉR ENDRE

Levél a Néva-partra

— Leningrádban tanuló öcsémnek —

Rég volt, midőn az új falak
„Észak tündér csodájakép”
a Néva partján büszke ívvel
ragyogtak fenn — s ámult a nép...
„Vad erdőség, mocsár helyébe”
tündöklő tornyokat, merész
bástyákat emelt az emberész.

De *most* volt, — tegnap — hogy az éjben
„Pezsegve forrt a Mars-mező”,
s munkás és matróz hős szívében
eszme lángolt, világverő!...
Csak tegnap volt, midőn a föld
gyomrába gyúrt száz vérszopót,
— s a Nap felé emelték brázdás,
fénylő arcuk a milliók,
a drága Iljics hű szavára...